

Makale tarihçesi: Alındı: 28 Nisan 2019

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i1.643>

Kitap İncelemeleri

Tuncay Bilecen[±]
Gülten Madendağ[¥]
Esin Hamdi Dinçer[§]

Gözde Kazaz & H. İlksen Mavituna (2018). **Bu Ülkeden Gitmek: Yeni Türkiye'nin Göç İklimini Buradakiler ve Oradakiler Anlatıyor**. İstanbul: Metropolis Yayıncılık, 136 sayfa, ISBN: 978-605-66693-6-1.

“Yeni Türkiye'nin göç iklimini buradakiler ve oradakiler anlatıyor” alt başlığıyla yayımlanan Gözde Kazaz ve H. İlksen Mavituna'nın kaleme aldığı *Bu Ülkeden Gitmek*, son yıllarda “bu ülkede artık yaşanmaz” diyerek çekip gidenleri, gitme niyeti taşıyanları ve ne olursa olsun gitmeyi son seçenek olarak görenleri konu alıyor.

Kitabın odağında iki kavram var: Huzursuzluk ve güvensizlik. Bu iki duyguyu içinde taşıyanların, Türkiye'de artık nefes alamayanların hikâyesi anlatılıyor *Bu Ülkeden Gitmek*'te. İbrahim Sirkeci, kitaba yazdığı “sunuş”ta göç olgusuna ilişkin yaptığı genel değerlendirmede öncelikle son yılların popüler konusu olan göçe dair kalıplaşmış yargıları ele alıyor; ilk olarak göçün son yıllarda çok gündemde olmasına karşın dünya nüfusunun sadece yüzde 3.4 kadarının uluslararası göçmen olduğunu hatırlatıyor. Göçe ilişkin “ikinci mit ise insanların zenginlik ve refah peşinde göç ettikleri”. Üçüncüsü de göçmenlerin buldukları ülkenin kaynaklarını sömürüp geri döneceklerinin düşünülmesi. Sunuş yazısında, ortaya çıkan göç kültürü ile göçün çoğu zaman kalıcı olduğunun da altı çiziliyor (s. 7-8).

Sirkeci, Türkiye'nin OECD üyesi gelişmiş ülkeler arasında, vatandaşları kitleler halinde göç eden / iltica eden tek ülke olduğunu vurguluyor. Bugünkü tablo daha farklı olsa da güvensizlik göç motivasyonunda başat faktör olmaya devam ediyor. “Türkiye'yi terk edenler arasında iş insanlarının ve girişimcilerinin

[±] Doç. Dr. Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye ve Regent's Üniversitesi Londra, Birleşik Krallık. E-posta: tuncaybilecen@gmail.com.

[¥] Dr. Gülten Madendağ, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kocaeli, Türkiye. E-posta: gultenmadendag@gmail.com.

[§] Dr. Esin Hamdi Dinçer, Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Artvin, Türkiye. E-posta: esinhamdi@gmail.com.

yanında sanatçılar, akademisyenler, askerler, diplomatlar, mühendisler, doktorlar, öğrenciler, berberler, müteahhitler, mimarlar ve aklınıza gelebilecek her meslektan insan var. Türkiye’de mutlu olamayanlar tablosunda maalesef toplumun tüm kesimlerinden, hemen her kültür, etnik ve inanç grubundan insana rastlıyoruz” (s. 11).

Kitabın odağında, sözü edilen huzursuz yurttaşların Türkiye’yi neden terk etmek istedikleri sorusu var. Önsözde bu durum; “Amacımız, Türkiye’de yaşayan, somut yaşamsal bir tehditle yüz yüze kalmamış olsa da, yani *gitmek zorunda olmasa da*, gerek duygusal gerekse de zihinsel olarak tehdit altında olduğunu, bu nedenle de gitmek zorunda kaldığını hisseden kişilerin hikâyelerine kulak vermek” (s. 17) şeklinde ifade ediliyor. Bu bakımdan çalışmanın sorunsal göç edenlerin “Türkiye’de sürdürdükleri yaşamdan neden vazgeçtikleri, maddi ve manevi olarak nasıl karar verdikleri, hangi aşamada harekete geçtiklerini öğrenmek” (s. 23) olarak belirlenmiş.

Yazarlar kitabın akademik bir çalışmanın ürünü olmadığını, herhangi bir sosyolojik araştırma metodunu kullanmadıklarını, daha çok gazetecilik perspektifinden konuya yaklaştıklarını peşinen ifade ediyorlar. Fakat bu durum kitabın niteliğini düşürmüyor, tersine röportaj tekniğinin iyi kullanılması sayesinde gitmek isteyenlerin hangi saiklerle gitmek istediklerini, gidenlerin neler yaşadığını etraflıca öğreniyor, özetle görüşmecilerin gür sesini duyabiliyoruz.

Görüşmeciler, 28-40 yaş aralığında; 16’sı kadın, 11’e erkek, toplam 27 kişiden oluşuyor. Kartopu yöntemiyle ulaşılan bu kişilerle derinlemesine mülakat yapılmış ve veri içerik analizi metoduyla işlenmiş. Yazarlar, görüşecekleri “kişileri belirlerken demografik kriterlerden ziyade kişilerin hikâyelerine öncelik” verdiklerini farklı meslek gruplarından kişileri seçmeye özen gösterdiklerini belirtiyorlar (s. 24). Ancak kitabın tamamı okunduğunda, görüşmecilerin yaş, cinsiyet, meslek olarak farklılıklar arz etseler de dünya görüşü olarak birbirlerine çok benzer oldukları görülüyor. Bu benzerlikler görüşmecileri politik değerler bakımından ortak bir kümeye dâhil etmemize yol açıyor. Örneğin bu kümenin fertleri için “Gezi” bir milat: “Bu çalışma için yaptığımız görüşmelerde bize ilginç gelen şeyse şu oldu: Demografik ve sosyokültürel özellikleri bakımından büyük çoğunluğu ‘Gezi katılımcısı’ olabilecek görüşmecilerimiz, Gezi’yi genel olarak Türkiye tarihinin negatif bir kırılma ânı olarak anımsıyorlar. Daha doğrusu, Gezi olayı belleklerde bir hayal kırıklığı olarak yer etmiş benziyor. Gezi sürecindeki orantısız polis şiddetinin şok ediciliği, Gezi’den sonra iktidarın gitgide tırmandığı ayrıştırıcı dil ve baskı politikaları, Türkiye’de göç etmek isteyen görüşmecilerin ‘ülkeden umudu kesme’ tutumunu besleyen sembolik araçlar olarak karşımıza çıkar” (s. 50-51). Nitekim görüşmecilerden Yılmaz bunu, “Gezi öncesi gibi değiliz, Gezi sonrasında Gezi öncesi gibi kalamadık”, “Gezi birçok hareketi yardı ve Gezi’den sonraki yapamama-edememe hali, Gezi’den önceki yapamama-edememe halinden daha ağır bir külfet olmaya başladı” şeklinde ifade ediyor. Görüşmecilerden ikisi ise gazetecilik mesleklerini Gezi sonrasında sürdüremediklerinden söz ediyorlar.

Bu Ülkeden Gitmek, dört bölümden oluşuyor. “Memleket Tahayyülleri” adını taşıyan ilk bölümde Türkiye’nin özellikle son birkaç yılda içine girdiği politik türbülansın kişilerin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel konumlarını nasıl etkilediğini ele alıyor; güvensizlik ve huzursuzluğun nedenleri sorgulanıyor bu bölümde.

“Memleket Tahayyülleri”nde öne çıkan ortak noktalardan biri görüşmecilerin İstanbul’da artık kendilerine ve yakın çevrelere vakit ayıramamaktan şikâyetçi olmaları. Örneğin Cemre, bu duyguyu “En son ne zaman dışarı çıktın desen İstanbul’da, hakikaten hatırlamıyorum. En yakın arkadaşlarım üç-beş kişi, bütün zamanımı ya evde ya da güvenli gördüğüm bir kafede kahve içerek filan geçiriyordum” (s. 34) şeklinde ifade ederken, Sibel “Bir kere eşe dosta da zaman ayıramıyorsun. Sinemayı, tiyatroyu da seviyorsan, vakit geçirmek istiyorsan bunu da yapamıyorsun. Hareket edemiyorsun. Cihangir’de oturuyorsan Cihangir’e, Tophane’de oturuyorsan Tophane’ye, Bakırköy’de oturuyorsan Bakırköy’e sıkışıp kalıyorsun” (s. 50) diyor. Sıkışmışlık ve bıkkınlık bu bölümde görüşmecilerin ortak duygusu olarak öne çıkıyor.

Toplumdaki genel nezaketsizlik hali, çocukların geleceği ne olacak endişesi, işini yapamama veya zaten çoktan kaybetmiş olma, İstanbul’un trafik çilesi Türkiye’yi terk etmeye iten diğer saikler olarak sıralanabilir. Yazarlar bu bölümde felaket kapitalizminin yarattığı gönüllü kulluktan yola çıkarak kişilerin kendi yaşamının öznesi olmaktan çıktığı hayatlarını daha ne kadar sürdürebileceklerini sorguluyor. Bir başka deyişle “idare etme kültürü” daha ne kadar devam edebilir ve bunun sınırlarına hangi nedenlerle gelinir? Bu bölümün cevap aradığı sorular bunlar. “Tacizin, mobbingin, nezaket kurallarının ihlalinin sokaktan işyerine, trafikten okula dek hemen her yerde neredeyse bir norm haline gelişi ve bu durum karşısında ‘idare etme kültürü’nün zamanla başat mevzi olarak belirişi, çoğu görüşmecinin anlatısına yansıyan bir durum” (s. 35).

“Göç Motivasyonları” adını taşıyan ikinci bölümde ise kişilerin somut olarak hangi sebeplerle göç ettikleri irdeleniyor. Bu bölümde aynı zamanda Türkiye’nin yakın tarihinde yaşadığı belli başlı politik çatışmaların göç motivasyonuna nasıl etki ettiği de kişisel tanıklıklar üzerinden veriliyor. Tıpkı Gezi olayları gibi 15 Temmuz darbe girişimi ve OHAL koşullarının yarattığı karamsar iklim göç etmeyi tetiklemiş görünüyor. Bu iklimten en çok etkilenen meslek gruplarının başında akademisyenler ve gazeteciler geliyor. *Bu Ülkeden Gitmek*’te KHK ile işini kaybeden akademisyenler ve artık Türkiye’de iş yapamayan gazetecilerin hikâyeleri önemli bir yer tutuyor.

15 Temmuz, can güvenliği konusunda endişelerin doruğa ulaştığı bir moment olarak karşımıza çıkıyor kitapta: “Ölüm korkusu, yaptığımız görüşmeler boyunca sık sık karşılaştığımız bir tema oldu” (s. 58). “Bu korku bazen ‘Suriyeliler gibi olmak’ imgesiyle somutlaştırılırken, bazı görüşmecilerse ölüm korkusunu en somut biçimde hissettikleri süreç olarak darbe girişimi ile sonrasında yaşananları işaret ediyor” (s. 57). Bu noktada göç kararı bir nevi erken uyarı sistemi vazifesi görerek göçmenlerin güvensiz alanlardan daha güvenli alanlara doğru hareket etmeleri manasına geliyor.

Göç edenler arasında, liyakat sisteminin yok olması ve klientalist ilişkiler nedeniyle kariyerlerinde ilerleme imkânlarının olmadığını düşünenler de bulunuyor. Bir görüşmeci: “Bunun nedeni, bu ülkenin hayallerim anlamında bana herhangi bir şey sağlamaması. Bunu da söylemek gerekiyor. Büyük ihtimal daha farklı bir yerde, daha farklı koşullarda dünyaya gelseydim daha farklı olabilirdi” (s. 56) diyor. Bunun dışında tamamen yeni deneyimler elde etme, farklı hayatları keşfetme, dünyaya açılma isteğiyle göç edenler de bulunuyor görüşmeciler arasında.

Görüşmecileri göç etmeye iten motivasyonların başında çocuk sahibi olanların yaşadığı gelecek kaygısı geliyor: “Bu konunun gündeme geldiği vesilelerde, kendisi anne / baba olsun veya olmasın hemen her görüşmeci, çocuk sahibi olmayı yurtdışına çıkmak için meşru bir gerekçe olarak gördüğünü belirtti” (s. 64). Örneğin, görüşmecilerden Zümrüt, “çocuğun var, tabii ki gitmelisin” sözünü son zamanlarda ne kadar sık duyduğunu ifade ediyor (s. 65). Böylece çocuk sahibi olanlar için göç etmek “meşru” bir eylem olarak imleniyor. “Anne / baba olan görüşmeciler, göç kararını mutlaka bir noktada çocuk sahibi olmakla açıklarken, çocuk sahibi olmayanlar da anne / baba olmayı göç için en meşru ve açık gerekçe olarak ortaya koyuyor” (s. 70).

Kadınların Türkiye’de yaşadıkları cinsel şiddet olayları bir başka göç motivasyonu olarak göçün cinsiyet boyutunu oluşturuyor. Görüşmeci kadınlar son yıllarda kadına şiddet olaylarının görünür olmasını, kamusal alanlarda yaygınlaşan taciz ve tecavüz olaylarının göç kararı almalarında etkili olduğunu belirtiyorlar.

Kitabın “Yeni Hayat” başlıklı üçüncü bölümünde ise kişilerin göç ettikten sonra karşılaştıkları sorunlar ve uyum süreçleri ele alınıyor. Göçmenlerin hedef ülkede geçirdikleri süre onların buldukları ülkelerin sosyo-kültürel hayatını tanımalarında belirleyici oluyor. Nitekim kısa bir süre önce göç eden görüşmeciler yerleştikleri ülkeye ilişkin iyimser bir tablo çizerken, uzun süre önce göç edenler ise buldukları ülkeye ilişkin olumsuz veya nötr yargılarda bulunuyor.

Göç sonrasında yaşanan sorunlar olarak karşımıza çıkan başlıklar; dil sorunu, kültürel çatışmalar, ırkçı ve ayrımcı muameleye maruz kalma, iş hayatında güvencesiz çalışma, daha ağır sömürü ilişkilerine dâhil olma, sınıf düşme olarak ifade edilebilir. Bir başka deyişle göç etmeye teşvik eden güvensizlik duygusu, özellikle göçün ilk yıllarında yerleşilen yeni yerde de göçmenleri terk etmiyor.

Görüşmeci Arel kültürel farklılıklar nedeniyle Kanada’da yaşadığı iletişim sorununu şöyle özetliyor: “Bana buradaki insan ilişkileri bir miktar daha sığ ve ‘Nasılsın, hava da çok güzel değil mi?’ gibi muhabbetlerin temel olduğu, ama bu muhabbetlerin genelde çok da derinleşmediği, derinleşeceği noktada karşı tarafın genelde ürküp ‘Niye böyle şeyler konuşuyoruz yahu?’ diye garip duygusal bozukluklara girdiği bir yapıya sahip gibi gelmişti, hâlâ da öyle geliyor” (s. 75). İngiltere’de bulunan Damla ise yaşadığı kültürel çatışmayı “İngiliz samimiyetsizliği deyip genellemek istemiyorum ama insan ilişkilerindeki mesafe,

o ikiyüzlü hep gülyüzlü hal... Anlamıyorsun, bana kızıyor mu, onay mı veriyor? Onların o diplomatik ilişki becerilerine haiz değilsen hikâye zor” (s. 76).

Kazaz ve Mavituna, göç edenlerin Türkiye’dekine nazaran daha az çatışmaya girdiklerini ifade ediyor: “... son dönemde Türkiye’den ayrılanların büyük çoğunluğunun kendilerini katı / sabit kimlik kalıpları içinde tanımladıklarını, göç ettikleri ülkenin kültürüne az veya çok aşına olduklarını, hatta içine dahil oldukları bu yeni kültürle Türkiye’dekine nazaran daha az çatışmaya girdiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz” (s. 80). Ancak bu ifadenin iddialı olduğunu, göçmenlerinin uyum süreçlerinin yaş, sosyal ve sınıfsal konum, meslek, cinsiyet, dil yeterliliği ve göç edilen yerin kendine özgü koşullarına göre değişiklik arz ettiğini belirtelim.

Göç yazınındaki güncel tartışmalardan biri de “zorunlu” ve “gönüllü” göç ayrımlarının gereksiz olduğu ve mevcut göç olgusunu açıklayamadığına ilişkindir (Bakewell, 2010: 1705, Bartram vd., 2017: 151; Sirkeci, 2012: 353, Sirkeci & Cohen, 2016). *Bu Ülkeden Gitmek*’in yazarları da bu göç olgusunu inceleyerek dolaylı yollardan aynı sonuca varıyorlar: “ele aldığımız göç hareketliliğini ‘zorunlu göç’ olarak nitelenmek mümkün değil; fakat mevcut politik ve ekonomik koşullar göz önüne alındığında ‘isteğe bağlı’ olup olmadığı da meçhul” (s. 89).

Çalışmada ortaya çıkan ilginç sonuçlardan biri de bazı görüşmecilerin yaşadıkları bu deneyimi göç olarak kabul etmemeleri. Örneğin Yeliz “Ben hiç göç olarak düşünmemiştim, tamamen yer değiştirmek olarak düşünmüştüm” derken, Uğur ise “Ben kendi durumumu göç etme, göç arayışı gibi tanımlayamıyorum, çünkü öyle değildi. Hakikaten ilgilendiğim şey biraz hareket etme istediği idi” olarak ifade ediyor.

Göçmenler “bu ülkede artık yaşanmaz” diyerek terk ettikleri ülkeyle ilişkilerini hemen kesmiyor, tersine daha yoğun bir şekilde ülke gündemini takip ediyorlar. “Çoğu görüşmeci, istemese de gündemi takip etme iştahının yurtdışında da devam ettiğini, hatta bazen daha da yoğun bir hal aldığını dile getiriyor” (s. 98). Görüşmeci Sibel bunu şu şekilde ifade ediyor: “Bedenin burada ve aklın orada. Burada bu mücadeleyi götürmek bana çok manalı gelmemeye başladı. Aklım orada. Yani, o yüzden ben Türkiye’den gittiğime o kadar emin değilim” (s. 108).

Bir görüşmeci hariç hiçbir göçmen Türkiye’de bazı şeyler değişmeden geri dönmeyi düşünmüyor. Buna rağmen Türkiye ile kurulan duygusal bağ devam ediyor; bunu en güzel ifade edenlerden biri de Kanada’ya yerleşen Bennur: “Rakı içmeyi özleyeceğini düşünmüyorsun, sadece rakı içmenin ne anlama geldiğini bilecek insanların yanında olmayı özlediyorsun” (s. 38).

“Bir İhtimal Daha Olsa Gerek” başlıklı dördüncü bölümde ise göç etmek istemeyenlerin neden bunu istemedikleri anlatılıyor. Bu bölümde görüşlerine yer verilen görüşmecilerin bir kısmının daha önce yurtdışı deneyimi yaşamış olmaları dikkat çekici. Mervan, “Orası da güllük gülistanlık değil. Gidiyoruz ama hele bir bakalım belki orada başka belalar olacak” derken Damla ise “Orada seni gül bahçesi beklemiyor. Benim İngiltere’deki bir senelik deneyimim bunun her türlü ipucunu vermiş oldu” (s. 90).

Gitmeyi son seçenek olarak görenlerde çoğunlukla Türkiye'deki mücadeleyi terk etmeme isteği ağır basıyor. İdil kalmak zor olsa da bunun yaratıcılığa dönüşebileceğini vurguluyor: “Gitmek de bir başka mücadele şekli ama kalarak vereceğim mücadelenin belki bir çeşit şüresellik, belki bizden sonra geleceklere bir çeşit yeni bir buluş teşkil edeceğini düşünüyorum. İşte Bresson, ‘Ne zaman imkânların çoğaldı, o zaman yaratıcılığım daraldı,’ demişti. Bir kısıtlılık halinin sıradan olmayan bir yaratıcılığa dönüşebileceğine ben de inanıyorum. O yüzden de kalmanın zorluğunun dönüşeceği olumluluğun peşindeyim” (s. 111).

Kitabın sonunda KONDA Genel Müdürü Bekir Ağırdağ'la yapılmış bir söyleşi yer alıyor. Ağırdağ, huzursuzluk ve güvensizlik kavramlarına dikkat çekerek yeni göç dalgasını diğerlerinden ayıran en önemli farkın göçmenlerin ülkenin geleceğine ilişkin kaygıları olarak ifade ediyor: “bu insanlar, aslında bir biçimde kendi hayatlarında yırtma kapasitesine, maharetine sahip; ya diplomaları ya da hünerleri, ya akademik ya da mesleki kariyerleri olan insanlar. İkinci fark, bu insanların kendi hayatlarından ziyade, ülkeden yana umutsuz olmaları” (s. 113).

Bu Ülkeden Gitmek, son yıllarda Türkiye’de eğitilmiş, vasıflı, orta ve üst sınıfların gündeminde olan göç etme eğiliminin nedenlerini ortaya koyması ve göç edenlerin karşı karşılaştıkları sorunları göçmenlerin seslerine yer vererek aktarması bakımından değerli bir çalışma. Önümüzdeki süreçte bu göçü anlamaya yönelik akademik ilginin daha da artacağını tahmin etmek güç değil.

*Doç. Dr. Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi,
Türkiye ve Regent’s Üniversitesi Londra, Birleşik Krallık.*

Filiz Göktuna Yaylacı (derleyen) (2019). **Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler.** Londra: Transnational Press London, 202 sayfa, ISBN: 9781910781906.

Filiz Göktuna Yaylacı'nın derlediği, farklı disiplinlerden araştırmacıların katkısıyla hazırlanan *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler*, Transnational Press London tarafından yayımlandı. 13 bölümden oluşan kitap Türkiye’de sığınmacı, mülteci ve göçmenlere yönelik Sosyal Hizmet faaliyetlerinin uygulama biçimini ve kuramsal boyutunu ele alarak göç literatürüne önemli bir katkı sunmaktadır. Göç sürecinde sosyal hizmet çalışmalarının önemi üzerinde durmak kitabın temel amacını oluşturmaktadır.

Yalnızca son yıllarda yaşanan Suriyeli göçüyle değil tarihi süreç içerisinde de her zaman bir göç ülkesi olagelen Türkiye için göçe ilişkin kapsamlı, bütünlüklü çalışmaların gerekliliği kaçınılmazdır. Yaşadığımız yüzyılda Dünya’da yaşanan hızlı değişim ve mobilizasyon göç süreçlerini de etkiledi. Dolayısıyla göçe ilişkin bazı kavram ve kuramlar bu süreçleri açıklamakta yetersiz kaldı. İbrahim Sirkeci

ve Filiz Göktuna Yaylacı, göçe ilişkin kavram ve kuramları ele aldıkları çalışmalarında bu yetersizliğe dikkat çekiyorlar: “Uluslararası ve ülke içi nüfus hareketliliklerinin (ya da göçlerin) zaman içinde hem hacim olarak hem de destinasyon çeşitliliği açısından büyümesi göçün açıklanmasına ilişkin kuramsal çalışmaların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır” (s.15). Bununla birlikte çalışmada son yıllarda hemen her gün duyduğumuz ancak genel olarak eksik ya da yanlış bağlamda kullanılan; “göçmen”, “mülteci” ve “sığınmacı” gibi kavramların Türkiye’deki farklı tanımlama ve uygulama biçimlerine ilişkin örnekleri de görüyoruz. Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılara tanınan “Geçici Koruma” statüsünün hukuksal boyutuna ilişkin kitapta birçok tartışma bulunuyor: “Geçici koruma ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilen bir statüdür” (YUKK, 2013), (s.18).

Göç olgusunun anlaşılmasında sosyal hizmet çalışmalarının önemi üzerinde duran yazarlar, sosyal hizmet alanında göç olgusunun yeterince açıklığa kavuşturulmadığını vurguluyor. Küreselleşme ile birlikte göçler de ulusaşırı bir nitelik kazanmıştır, bu da ulusaşırı bir sosyal hizmet anlayışını doğurmuştur. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının farklı ve yeni çeşitli yeterliliklere sahip olması gerekliliği üzerinde durulmuştur: “Göçe ilişkin kapsamlı bir yaklaşım olarak göçün daha iyi anlaşılmasını hedefleyen çatışma kuramı ve 3Ka (katılım açığı, kitle açığı, kalkınma açığı) modelinin göstermeye çalıştığı üzere göçün temel motivasyonu güvenlik ya da güvensizlik algıları ile yakından ilişkilidir. Bu doğrultuda sosyal hizmetler, göçü güvenlik algıları bağlamında çözümleyerek göçmen ya da sığınmacıların temel gereksinimlerinin farklı boyutlarda kendini gösterebilen bir güvenlik arayışı olduğunun bilincinde olmalıdır” (s.36).

Savaş Çağlayan, “Bir Göç Ülkesi Olarak Türkiye” başlıklı çalışmada Türkiye’nin göç tarihinin arka planına uzanarak bu ülkede bir “göç kültürü” nün mevcudiyetine değiniyor. Türkiye’nin göç hareketini dört kategoride ayımlaştıran yazar ülkenin güncel durumunu dördüncü kategori başlığıyla açıklıyor; “Türkiye’nin doğusunda yer alan çeşitli ülkelerden gerek transit geçiş için gerekse de hedef ülke olarak Türkiye’ye yönelen göçler” (s.47). 20.yy’ın son çeyreğinden beri Türkiye’yi transit ya da hedef ülke olarak belirleyen düzensiz göçmenlerin sayısı artmıştır. Bu göçlerin kapitalizm ve küreselleşmenin eseri olduğunu vurgulayan yazara göre; Türkiye’ye çevre ülkelerden gelen göçün ortak özelliği o ülkelerdeki ekonomik ve sosyal sorunlarla ilintilidir. Bu sorunlar artmaya devam edeceği için Türkiye’ye yönelik göç de artacaktır. Yalnızca devletin değil halkın da bu göç artışının oluşturacağı sorunlarla baş etme hususunda yeterince hazırlıklı olması gerekmektedir (s.50).

Emrah Akbaş, “Sığınmacı ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri” başlıklı çalışmada, göç çalışmalarında sosyal hizmet ile ilişkilerin kuramsal alt yapı eksikliğine vurgu yapıyor. Oysa göç ve sosyal hizmetler yakından ilişkilidir. Sosyal hizmetlerin bir meslek olarak gelişme süreci sanayileşme sonrası kırdan kente göç ile başlamıştır. Kentin çeperinde yaşayan

yoksul kesimin ihtiyaç duyduğu sosyal destek, sosyal hizmet mesleğini kentli bir disiplin haline getirmiştir (s. 51). 1950’li yıllarda Avrupa’ya başlayan emek göçü sosyal hizmetlerin çehresini değiştirmiştir. 1980’lerde yalnızca dezavantajlı gruplar değil sosyal dışlanmanın tüm biçimlerine dair özgün kavram ve uygulamalar geliştiren bir meslek ve disiplin haline gelmiştir. Nitekim 2000’lerde Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW, 2014) tarafından mesleğin tanımı şöyle revize edilmiştir: “Sosyal hizmet; sosyal değişim ve kalkınmayı, sosyal kaynaşmayı, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesine aracılık eden uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve çeşitliliğe saygı sosyal hizmet için temeldir”(s. 52). Bu doğrultuda sosyal hizmetlerin görevleri arasına “diğerleriyle” barış ve uyum içinde yaşatma amacı yerleştirilmiştir. Akbaş, göç ve sosyal hizmet ilişkisini, bu Boccagni’den ödünç aldığı kavramlarla açıklamaktadır. Sığınmacı ve göçmenlerin iki temel sorunu olduğunu vurgulayan yazar, bunları asimilasyoncu politikalarla ayrımcılığa maruz kalmak ve dezavantajlı konumlarının yeniden üretilmesi şeklinde açıklıyor. Bu bağlamda konuya ilişkin kuramsal temelleri anlatırken yazar, “Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet” ve “Güçler perspektifi” yaklaşımlarının sığınmacı ve göçmenlerle çalışırken önemi üzerinde duruyor. Müracaatçı ile müttefik olmayı öneren, sosyal hizmet çalışanının kullandığı söylem, anlatı ve dil ile hizmet alanın savunuculuğunu savunan bu yaklaşımlarda göçmen veya sığınmacı problem odaklı bir bakış açısıyla değil göç ettiği topluma fırsat ve zenginlik katan unsurlar olarak değerlendirilir (s. 61). Sığınmacı ve göçmenlerle sosyal hizmet ulus aşırı bir toplumda gerçekleşir. Ulus aşırı toplumsal alanlar üzerinden bakıldığında göçmenlere problem odaklı yaklaşım göçmenlerin parçası olduğu topluma sağlayacağı katkıları göz ardı eder. Yazar tam da bu nedenle çözüm odaklı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır der ve bu konuda güzel bir örnek verir: “Bugün örneğin Fransız müziği denince aklımıza sadece Edith Piaf gelmiyor, ayrıca Le Trio Joubran’ı hatırlıyoruz. Fransız edebiyatı denince de Victor Hugo’nun yanında Amin Maalouf’u zikrediyoruz” (s. 62).

Sığınmacı ve göçmenlerle sağlık, aile, eğitim, çalışma yaşamı gibi alanlarda sosyal hizmet çalışmalarının yer aldığı kitapta, konunun genel değerlendirilmesinin ardından Türkiye’deki uygulamalara yer verilmiştir. Bu çalışmalardan, örneğin sağlık alanında, sanılan aksine, Suriyeli göçmen veya sığınmacıların ayrıcalıklı bir muameleye tabi tutulmadıkları gibi hekim ve sağlık personellerince olumsuz tavırlarla karşılaştıklarını anlıyoruz. İletişim sorunu, dil yetersizliği gibi konular göçmen ve sığınmacıların en temel sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sosyal çalışmacıların görev ve sorumlukları arasında göçmen ve mültecinin iletişim sorununu çözmesinde yardımcı olmak, onu ihtiyaç duyduğu hizmeti alabilmesi için doğru bir şekilde yönlendirmek, sosyal ve hukuki hakları konusunda bilgi vermek yer almaktadır.

Ersoy Quadir, ailelerle sosyal hizmeti ele aldığı çalışmasında kuramsal yaklaşımların göçmen ve sığınmacı aileler üzerindeki etkisini anlamak için “Ekolojik Sistem Kuramı”nı öneriyor. Bu doğrultuda göçmen veya sığınmacı

olmanın ailedeki çocuk yetiştirme tarzı üzerinde doğrudan etkisi olduğunu anlatıyor (s.88). Göçmen ebeveynlerde öz kültürel değerleri ile yaşadıkları toplumun baskın değerleri arasında kalarak çocuk yetiştirmek söz konusu olabiliyor. Aile kurumunun korunması için yazar, göç sürecinde aile bireylerinin “sosyal hizmet orjinli” uygulama ve hizmete ihtiyacı olduğunu belirtiyor (s. 90). Aile tedavi ve dayanışma faaliyetleri, aile yaşamı eğitimi ve ailenin savunuculuğunun yapılması şeklinde üç boyutlu bir hizmet anlayışının önemi üzerinde duruyor. Bu noktada yazar, Türkiye’deki Suriyeli ailelere yönelik hizmetler kapsamında 19. yy sonu 20. yy başlarında Avrupa’da başlayan ve Amerika’da yayılan “settlement” hareketlerine benzer bir oluşum öneriyor. Akademisyen, ruhban sınıfı ve burjuvazinin entelektüel temsilcileri sosyal parçalanmayı önlemek için yoksul ve işçilerin yaşadığı bölgelere taşınarak akşamları evlerinde komşularıyla bilgi ve tecrübelerini paylaşmışlardır. Temel amacı yoksulları eğitim yoluyla istihdama katmak ve başkalarının acıma duygularına yer bırakmamak olan bu oluşumun Türkiye’de Suriyeliler’ in yoğun biçimde ikamet ettiği yerlerde hayata geçirilmesi gerekmektedir (s. 94).

Göçmen ve sığınmacıların Türkiye’de ekonomi ve çalışma yaşamında maruz kaldığı çeşitli problemler vardır ve sosyal hizmet çalışmaları bu problemleri asgariye indirebilir. Sayra Lotfi ve Gizem Gümüş, sosyal hizmetin en temel işlevlerinden birinin, “ihtiyaç ve sorun analizini doğru yaparak, ülkenin yasal mevzuatı ve hizmet politikaları çerçevesinde en uygun hizmetin sağlanmasında aracı, kaynak bulucu, kaynak yaratıcı, savunucu, geliştirici ve değiştirici rollerini üstlenmesi” olduğunu belirtiyorlar (s. 107).

Sığınmacı ve göçmenlerin eğitim süreçlerinde sosyal hizmetin işlevini anlatan Ali Faruk Yaylacı, Türkiye’nin bu konuda iyi bir sınav verdiğini belirtiyor. Bu konuda kamplarda ve okullarda yürütülen çalışmalara değinen yazar, Suriyeli çocukların eğitimi kapsamında yürütülen PICTES projesinin önemine vurgu yapıyor. Bu proje Suriyeliler’ in Türkçe, Arapça eğitimleri, telafi eğitimleri, araç - gereç desteği, farkındalık eğitimi gibi faaliyetleri kapsamaktadır (s. 122). Bu tür projelere rağmen sığınmacı çocukların önemli bir kısmı eğitime devam edememektedir. Suriyeliler’ in okullaşma oranının % 65 olduğunu öğreniyoruz. Bu doğrultuda Yaylacı, sosyal hizmetlerin okullarla işbirliğinin geliştirilmesini, sosyal hizmet uzmanlarının göçmen ve mültecilere yönelik uygulamalardaki savunuculuk rollerinin güçlendirilmesini önermektedir (s. 124).

Göçmen veya sığınmacıların hali hazırda dezavantajlı konumlarına cinsiyet, yaş aralığı, cinsel kimlik gibi faktörler eklendiğinde –Emel Coşkun’un kadınlar için kullandığı yerinde bir ifadeyle- “ötekinin ötekisi” bir grubu oluştururlar. Kitapta bu iki kere dezavantajlı olan “ötekinin ötekisi” gruplara ilişkin sosyal hizmet çalışmalarına da yer verilmiştir. Coşkun, göçmen ve sığınmacı kadınlarla sosyal hizmetlerde psiko-sosyal ve ekonomik destek mekanizmalarına dair yetersizlikler olduğunu ve bu hizmetlere erişimin yetersizliğinin göçmen kadınlara yönelik şiddet biçimlerini beslediğini ifade etmiştir. Türkiye’de göçmenlerin sosyal hizmete erişiminde hukukî statü belirleyici olduğu için uluslararası ya da geçici koruma altında ve geçici kimlik kartına sahip olmayan

bir sığınmacının hiçbir sağlık ve sosyal hizmetten yararlanamamaktadır (s. 129). Kâğıdı olmadığı için sınır - dışı edilme korkusuyla yaşayan göçmen kadınlar polise başvurduklarında hukuki statüleri sorgulanacağı için uğradıkları cinsel şiddete sessiz kalmaktadırlar. Türkiye’de Suriyeli göçmen ve mülteci kadınların çeşitli sosyal destek mekanizmalarına erişim hakkı olduğu halde dil engeli, tercüman yetersizliği, bilgi eksikliği, ulaşım zorluğu, sağlık çalışanlarının kötü muamelesi, toplumsal cinsiyete dayalı sebepler ve evdeki sorumluluklar gibi nedenlerle bu hizmetlere erişimleri sınırlı kalmaktadır. Yazar, göçmen kadınların mağduriyetinin önüne geçilebilmesinde kâğıtsız ve sığınmacı kadınların ikamet ve çalışma izinlerine dair kendi dillerinde bilgilendirilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur (s. 131).

Göç süreçlerinden en fazla etkilenen grupların başında çocuklar yer alır. Türkiye’deki Suriyeliler’ in yaklaşık % 50’sini 0-18 yaş aralığında çocuklar oluşturmaktadır. Sığınmacı ve göçmen çocuklarla sosyal hizmeti değerlendiren çalışmasında Semra Saruç, göç yaşayan çocukların karşılaştıkları sorunlara değinerek sosyal hizmet uygulamalarında “Makro düzey”i ve sosyal hizmetin “savunuculuk” rolünü esas alıyor. Yazar, göç yaşayan çocukların özellikle dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle yaşadıkları uyum sorununa değinirken bu sorunların çözümünde okul merkezli bir programın öneminin altını çizmektedir (s. 149). Göçmen ve sığınmacı çocukların yaşadığı bir başka temel sorunun çocuk evliliği ve adölesan gebelikler olduğunu belirten yazar, aileleri konuya ilişkin bilinçlendirme, meselenin ruhi ve fiziki boyutlarını anlatma ve çocuklara yönelik cinsel eğitim programı geliştirmek gibi çalışmaları makro düzeyde çalışan bir sosyal hizmetlinin programı olarak örneklendiriyor (s. 152).

Kitapta “kırılğan” gruplar olarak ifade edilen göçmen ve sığınmacı yaşlılar ve LGBTİ’li bireylerle sosyal hizmete ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Sığınmacı ve göçmen yaşlılarla sosyal hizmet çalışmalarını değerlendiren Gülbaşak Yerli, psiko - sosyal müdahale, güçlendirme yaklaşımı gibi yaşlıların alması gereken sosyal hizmet çalışmaları hakkında bilgi vermektedir (s.164). Türken Çağlar, LGBTİ’li bireylere yönelik Türkiye’deki sosyal hizmet çalışmalarının durumunu ve nasıl daha iyi olabileceğini anlatmaktadır (s. 180).

Sığınmacıların sosyal hizmetlere erişimi konusunda Düzce örneği üzerinden yapılan bir çalışma da kitapta yer almaktadır. Çetin Yılmaz, bu çalışmasında Düzce’de ikamet eden uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki Irak, İran ve Suriyeli, 7 kadın ve 14 erkek sığınmacı ile görüşmüştür. Bu görüşmeler sonrasında sığınmacılara yönelik ortak bir sorun ortaya çıkmıştır: sosyal çalışmacıların yeterince istihdam edilmemesi. Kitapta yer alan diğer çalışmalarda da altı çizilen bu yetersizliğin nedeni “Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi sınırlama ve Türkiye’nin hala sığınmacılar için transit ülke olarak görülmesi. Coğrafi sınırlamadan dolayı, Türkiye’den sığınma talep eden – Avrupa dışından gelen sığınmacılar- kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklemektedir. Fakat Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMYK) bürokratik yapısının çok ağır işlemeden dolayı hem çok az sayıda sığınmacı üçüncü bir ülkeye yerleştirilmekte hem de bu süreç çok uzun

sürmektedir (Erder, 2017)” (s. 184). Dolayısıyla Türkiye’de Suriyelilere verilen “geçici koruma statüsü” onların bir hukuk öznesi olmalarını engellediği gibi geçicilik algısı yaratarak sosyal hizmet haklarına erişimleri hususunda boşluklara neden olmaktadır.

Kitabın son bölümünde yer alan çalışma, sosyal hizmet uzmanlarının nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Bekir Güzel’in çalışmasında, sosyal hizmet uzmanının sığınmacıların yasal süreçleri hakkında bilgi sahibi olması, ihtiyaçlarına ilişkin kurumlarla iletişime geçebilmesi, kişisel özelliği itibarıyla çözüm odaklı olması, alternatif üretebilmesi gibi özelliklere sahip olması gerektiği aktarılmaktadır (s. 196).

Kitapta yer alan çalışmalar; küreselleşen dünyada hızlanan göç hareketleri nedeniyle sosyal hizmet uygulamalarının ve çalışanlarının yeniden değerlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bu çalışmalarda sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım ön plandadır. Bu kuram ve yaklaşım müracaatçıyı bütüncül bakış açısıyla değerlendirmesine yol açıyor. Müracaatçı, sosyal, kültürel, ekonomik, etnik, politik vb. bağlamlar içinde değerlendirilmelidir (s. 197).

*Dr. Gülten Madendağ, Kocaeli Üniversitesi, Fen
Edebiyat Fakültesi, Kocaeli, Türkiye.*

M. Murat Erdoğan (2018). **Türkiye’deki Suriyeliler/Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. *Baskı*, 300 *Sayfa*, ISBN: 978-605-399-369-8.

M. Murat Erdoğan (2017). **Suriyeliler Barometresi/Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. *Baskı*, 175 *Sayfa*, ISBN: 978-605-399-513-5.

Suriye’de Mart 2011’de başlayan iç savaşın ardından ilk olarak Nisan 2011’de 255 Suriyeli sığınmacı Türkiye sınırını geçti. Yıllar içinde artarak devam eden bu hareketin sonucunda, 2017 yılının Ekim ayında sayı 3.4 milyon kişiye ulaştı. 1923-2011 yılları arasında Türkiye’ye gelen göçmen ya da mülteci sayısının 1.7-2 milyon arasında olduğu düşünüldüğünde Türkiye siyasal kesimleri ve toplumunun yüzleştiği koşulun sarsıcılık düzeyi daha iyi anlaşılır. M. Murat Erdoğan 2014 ve 2017 yılında yürütmüş olduğu iki araştırma da¹ 2011’de başlayan Suriye iç savaşın en acı sonuçlarından biri olan bu sıra dışı mülteci hareketinin² Türkiye’deki siyasal, hukuksal ve toplumsal sonuçlarına

¹ *Türkiye’deki Suriyeliler/Toplumsal Kabul ve Uyum (TS), Suriyeliler Barometresi/ Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi (SB)*

² Ekim 2017 itibarıyla 3,4 milyon Suriyeliye ek olarak 400 bin de Suriye dışından Türkiye’ye gelen mülteci ve göçmen de hesaba katılmaktadır.

odaklanmakta. Çalışmalar sürecin yarattığı hukuksal boşluğun “geçici koruma” adı altındaki hukuki statüyle nasıl doldurulduğunu görmemiz ve göçün sonucunda ortaya çıkardığı sonuçları, siyasal kriz olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini sorgulamamız açısından önemli birer kaynak konumundadır (SB, s.3-4). Erdoğan, çalışmalarında söz konusu sorunsalları iki temel üzerine inşa etmiş: Türkiye yurttaşlarının Suriyeli mültecileri kabul etme düzeyleri ve Suriyelilerin Türkiye halkıyla yaşadığı bu yeni deneyime uyum gösterme düzeyleri.

Erdoğan’ın, 2014 yılında Türkiye’ye henüz 1,6 milyon mülteci sığınmışken kullandığı ifadeyle “Suriyeliler krizi sığınmacıların sayısı ve süresi bakımından Türkiye ve dünya tarihinin gördüğü en ciddi krizlerden birisidir” (TS, s. 175). Erdoğan’ın kriz kavramına yaklaşımı ise her iki çalışmanın ayrıksı yönünü oluşturmaktadır. Yazar her iki çalışmada sunduğu verilerle krizin bir mülteci krizi olmaktan ziyade ulusal ve uluslararası karar alıcıların yönetim krizi olduğunun altını özenle çizmektedir. Üç yıllık aralıklarla yürütülen çalışmalarda misafirlik, geçicilik, kamp yaşamı, açık kapı politikası ve uluslararası dayanışmanın eksikliği gibi kavram ve olgular karar alıcıların yönetim krizi bağlamında değerlendirilmektedir.

Araştırmalarda öncelikle uluslararası hukuk normlarının yetersizliğine odaklanılmakta ve uluslararası siyasal kurumların yeni koşulları yorumlamadaki ataletin yönetim krizlerini tetiklediği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilerin, güncel hukuki statülerle güvenli bir yaşama mecbur bırakılmış oldukları iddia edilmektedir. Özellikle 1951’de imzalanan Cenevre Sözleşmesi ve buna dayanarak oluşturulan 1967 Protokolü ile 1994-2006 yılları arasında yapılan mültecilerle ilgili yasal düzenlemeler bu çerçevede ele alınmaktadır. Suriye iç savaşı sonrası Türkiye’de 4 Nisan 2013’te çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün işleyiş ve kapsamı özellikle sığınmacılara sosyal güvence yaratma konusundaki eksiklik üzerinden incelenmektedir. Yazara göre 2013 yılında çıkarılan kanuna dayanarak şekillendirilen 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nin hukuki çerçevesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin coğrafi kısıtlama esasına göre çizilmesi nedeniyle sorunları çözme konusunda yetersiz kalmaktadır. Yönetmelik her ne kadar çalışma, eğitim, sağlık, kadın hakları konusundaki düzenlemelerle önemli sorunları gidermekte görece başarılı ise de “şartlı mülteci”, “geçici koruma” gibi statüleri öne çıkarması nedeniyle mültecilerin koşullarındaki olumsuzlukları yeniden üretmektedir (TS, s. 43-101, SB, 21-38). Hukuksal düzenlemelerdeki eksiklikleri giderme konusunda Erdoğan, öncelikle vatandaşlık ya da süre sınırının olması koşuluyla mültecilik statüsünün verilmesi konularını Suriyeliler açısından insan hakları bağlamında ele alınması gereken öncelikli konu olarak sunmaktadır. “Ülke çıkarları” çerçevesinde savaş konusundaki sorumluluklarını görmezden gelen batı ülkelerinin Türkiye’yi “aşırı dengesiz sorumluluk ya da yük dağılımı” ile baş başa bırakan eğilimleri her ne kadar adaletsiz olsa da Erdoğan, Türkiye siyasal iradesinin konuyu insan hakları bağlamında değerlendirmesinin zorunluluk olduğunu öne sürmektedir (SB, s. 13).

Çalışmaları okuyucu açısından değerli kılan bir diğer yön ise mültecilere ilişkin 2011 yılından itibaren alınan siyasal kararların yönetim krizini yeniden üreten ve derinleştiren içeriğini gözlemlene olanağını sunmasıdır. Erdoğan 2014 yılında 1 milyon 650 bin Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye geldiği sırada üç konunun altını çizmiştir: kayıtlanma sorunu, Suriyelilerin geri dönmeme eğilimi, toplumsal kabul düzeyindeki kırılganlık. Her üç konunun özellikle yönetim krizine yol açma potansiyeline sahip olması konusunda yazarın yapmış olduğu uyarılar ve önerdiği çözüm önerileri dikkate değerdir. Erdoğan'a göre açık kapı politikasının yürütüldüğü süreçte temel hakların korunması öncelikli olmalıdır. İkinci olarak toplumsal kabul yüksek görünse de kırılganlık olasılığının önüne geçecek iletişim politikalarına özen gösterilmelidir. Suriyelilerin kayıt altına alınması işlemlerinin hızla tamamlanması devam etmesi muhtemel sığınmacı hareketinin yönetimi açısından bir diğer önemli konudur. Son olarak Erdoğan'a göre siyasal ve toplumsal bir kriz olasılığına karşı geleceğe yönelik sağlıklı öngörülere acil ihtiyaç duyulmaktadır (TS, s. 208-209). Erdoğan, 2014 yılında yaptığı bu tespitlerle sorunların misafirlik merkezli sınırlayıcı, ötekileştirici ve uyumu engelleyici yaklaşımlarla çözülemeyeceği, ulusal ve uluslararası düzlemde hak temelli değil de merhamet ve iyilik temelli yaklaşımlarla siyasal krizin derinleşeceği uyarısında bulunmaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin gerçeği yansıtmayan pek çok konuda sorunların kaynağı olduğuna dair algıyla nefret ve düşmanlık temelli bir toplumsal kavrayışın nesnesi haline getirildiğinin altını çizmektedir (TS, s. 211-220).

2017 yılı sonunda yapılan araştırmasına bakıldığında ise Erdoğan'ın kayıt altına alma sorunu dışındaki sorunların çözülmemiş biçimde karşımızda durduğu tespitini yapmaktadır. Erdoğan "Türkiye'nin 6,5 yıl boyunca bir Suriye politikası olsa da kapsamlı bir Suriyeliler (ya da sığınmacılar, mülteciler) politikası geliştirdiği söylenemez" şeklinde yaptığı eleştiri bu bağlamda değerlendirilmelidir (SB, s. 157). Bu çerçevede Türkiye toplumunun neredeyse yüzde 70 gibi büyük bir oranının Suriyelilerin Türkiye'de kalacağına inanmasına karşılık (2014'te bu oran yüzde 45) yüzde 82'sinin, "Suriyelilerin Türkiye ekonomisi için yararlı olmadıkları" yönünde beyanda bulunmaları dikkate değerdir (SB, s. 77). Benzer biçimde sığınmacıların kalıcılığına³ inanç bu denli yüksek düzeyde iken Türk toplumunun yüzde 85,6'sı vatandaşlık verilememesinden yana tavır aldığı (SB, s. 81), suç işleyen Suriyelilerin sınır dışı edilmesi konusunda ise yüzde 78'lik bir iradenin olduğu göze çarpmaktadır (SB, s. 72). Yönetim krizinin derinleşerek devam ettiğini gösteren bir başka veri ise ortak toplumsal yaşama bakış konusunda göze çarpmaktadır. Türkiye toplumunun yüzde 75'i "Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz"

---

³ Bu oran 2017 yılında yapılan çalışmada Suriyeliler açısından da benzer düzeydedir. Suriyeliler içinde 2,5 milyonluk bölüm Türkiye'de isteyerek ya da istemeyerek kalmaya kararlı görünmektedir (SB, s. 140). Daha önemlisi Suriyelilerin yüzde 50,3'ü ne biçimde "kendiniz ve aileniz için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz?" sorusuna net biçimde evet demektedir (SB, s. 147).

önermesine karşı çıkmaktadır (Bu oran 2014'te aynı şekilde yüzde 76,5'dir) (SB, s. 77).

Suriyelilerin uyumu konusunda önemli bir sorun 2014 yılında yapılan araştırmada da belirtildiği üzere “geçici koruma” hukuki statüsüdür. 2017 yılı sonunda bu statüde yaşayan Suriyelinin oranı toplam nüfusun yüzde 87'si olarak görülmektedir. Çalışma izni (sadece 8 bin sığınmacının çalışma izni bulunmaktadır), çocuk işçiliği⁴, işsizlik (yüzde 20 civarı) gibi çalışma yaşamına ilişkin sorunlar Suriyelilerin geçicilik algısının neden olduğu ve hak temelli anlayışın halen yerleşmemesinden kaynaklı sorunlar olarak değerlendirilmelidir (SB, s. 106-108). Suriyelilerin uyum konusunda gösterdikleri irade ise Türkiye toplumunun kabul konusundaki iradeye nazaran önemli bir fark ihtiva etmektedir. Suriyeliler yüzde 71,7 oranında kendilerini Türk toplumuna yakın görürken bu oran Türkiye halkı için kendini yüzde 80'in üzerinde Suriyelilere uzak görme şeklinde ifade edilmektedir (SB, s. 124). Söz konusu oranların iletişim konusunda büyük bir yönetim krizini işaret ettiği açıktır.

Erdoğan 2014 yılında sunduğu toplumsal kabulün kırılma noktasına ilişkin olasılığın daha da güçlenebileceği uyarısını 2017 yılında yaptığı çalışmada da tekrarlar. Ona göre söz konusu yönetim anlayışının devamı durumunda sosyal, ekonomik, siyasal ve güvenlik alanlarında Suriyeliler ile yaşanabilecek olumsuzluklar ciddi boyutlara ulaşabilecektir. Bu konuda toplumu suçlamak değil, endişelerini ciddiye almak ve sorunları giderecek yönetsel kararlara yönelmek şarttır. Erdoğan'a göre Türkiye toplumunda yüzde 35'lik bir kayıt dışı çalışmanın olduğu ortamda 1 milyon Suriyelinin çalışıyor olması emek alanındaki rekabet konusunda önemli riskler barındırmaktadır. Vatandaşlık konusunun yaratacağı sonuçlar da dikkate alınarak tartışmaya açılması önemli bir konudur. Ayrıca 3,3 milyon Suriyelinin gettolaşma eğilimlerini ortadan kaldıracak şekilde Türk toplumunun yaklaşımının planlanması gerekmektedir. Suriyelilerin yaşadıkları kentlerden diğer kentlere hareketinin serbest bırakılması da kontrol merkezli siyasal anlayışı terk etmek açısından Erdoğan'a göre zorunludur (SB, s. 172-174).

Sonuç olarak her iki çalışma da sürecin yönetimi konusunda süreklileşen hataların, gerçekçi olmayan beklentilerin ve yetersiz hukuki düzenlemelerin yönetsel bir krizi mültecilik krizi şeklinde gündeme taşıdığını göstermektedir. Erdoğan'ın ifadesiyle Suriyeli sığınmacılara ilişkin “gerçekçi yaklaşım, dönüşün neredeyse imkansız olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak her gün daha da güçlenen kalma eğilimlerini ‘belki bir gün giderler’ beklentisi ile ötelemenin maliyetleri de dikkate alınmalıdır. Burada temel hedef, mevcut koşullar içinde huzurlu bir geleceğin yaratılması olmalıdır. Geçicilik algısı ve kararsızlık ile kuşaklar geri dönüşü olmayacak şekilde kaybedilecek, mali kaynaklar, zaman kaybedilecek ve süreç iyi yönetilmezse Türk toplumu hoşgörü ve tahammülünü, yani huzurunu kaybedebilecektir. Huzur kaybı yaşandığında, bugüne kadar

⁴ 1 milyonun üzerindeki Suriyeli çocuğun kalıcılık eğilimiyle birlikte neredeyse 700-800 bin kadarının okullaşma sorunu yaşaması gelecekte yaşanacak toplumsal çatışmaların da habercisi olarak düşünülmelidir (SB, s. 159)

yapılan fedakarlıkların bir değeri kalmayacaktır. Türk toplumunun dayanıklılığının bu süreçte önemli husus olduğu unutulmamalıdır (SB, s. 175).”

Dr. Esin Hamdi Dinçer, Artvin Çoruh
Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Artvin, Türkiye.

Kaynakça:

- Bakewel, Oliver, (2010), Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36:10, s.1689-1708.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489382>
- Bartram, David, Poros, Maritsa V., Monforte, Pierre , (2017), *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Ankara: Hece İnceleme.
- Erdoğan, M. Murat (2018). Türkiye'deki Suriyeliler/Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. Murat (2017). *Suriyeliler Barometresi/Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kazaz, Gözde, Mavituna, H. İksen (2018). *Bu Ülkeden Gümek*, İstanbul: Metropolis Yayınevi.
- Sirkeci, İbrahim (2012). Transnasyonal Mobilite ve Çatışma, *Migration Letters*, 9:4, pp.353-363. <https://doi.org/10.33182/ml.v9i4.121>
- Sirkeci, İbrahim, Cohen, J.H. (2016). Cultures of Migration and Conflict in Contemporary Human Mobility in Turkey, *European Review*, 24: 3, pp.381-396. <https://doi.org/10.1017/S1062798716000119>
- Yaylacı, Filiz Göktuna (derleyen) (2019). *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler*. Londra: Transnational Press London, ISBN: 9781910781906.